

Tri priče iz splitske ženske športske škrinje

Splitske plivačice 1929. godine. Slijeva: Romana Baumgartner, Olga Roje, Milena Kargotić, Ivanka Vranjican, Nevenka Godina, Čikara, Desa Knežević, Mira Senjanović, Pavlović, Zdenka Radić, Ivanišević i Pazinović

Oduprijeti se roditeljskim zabranama, izdržati pritiske konzervativne sredine, nadići ponižavanja i osude i otrgnuti se moralnim predrasudama – bile su osnovne vještine kojima su mlade djevojke u Splitu između dvaju svjetskih ratova morale ovladati. Trebalo je imati „petlje“ i u tradicionalnom okruženju u kojemu žene nisu imale političko pravo glasa, ali ni pravo na obavezno školovanje, skinuti se u kupaće kostime ili športske dresove i „uskočiti“ u dotad ekskluzivno muške „bazene“ i „terene“.

Upravo su djevojke koje su dobile prigodu školovati se, bile prve koje su osviješteno stale uz bok muškarcima na športskim borilištima. U vrijeme nakon Prvoga svjetskoga rata mijenja se na našem tlu odnos žena prema športu. Sve je više onih koje već u djetinjstvu stječu prve uvide u važnost bavljenja tjelovježbom u školama, kao i prigodu uključiti se u sve brojnije klubove.

Godine 1921. Split je imao četiri osnovne škole za djevoj-

čice: Veli Varoš, Grad, Lučac i školu Službenica Milosrđa. Tek su 1929. i 1930. godine dvije od tih škola pohađali dječaci i djevojčice, ali u različitim krilima. Za nastavak školovanja Splitske su mogle birati između Ženske realne gimnazije, Ženske građanske škole, Djevojačke škole za poljoprivredu i kućanstvo i Ženske zanatske škole. Obrazovanje je bila (i ostala) temeljna potka mijenjanja odnosa među spolovima u društvu i stvaranja novih mogućnosti za žene koje su tijekom dugih stoljeća povijesti dotad bile ne samo obespravljene već potpuno ignorirane i nevidljive.

Među športalicama najviše je gimnazijalki i učenica iz Ženske građanske škole, a športovi u kojima bilježe zavidni postotak u odnosu na mušku populaciju su sokolstvo, unutar kojeg se, pred Drugi svjetski rat, razvijaju odbojka, plivanje i skokovi u vodu, hazena, tenis i stolni tenis. U manjem broju žene su prisutne i u atletici, skijanju, automobilizmu i motoklizizmu, mačevanju, jedrenju i veslanju.

Piše: HERCI GANZA

Olga Roje svojim je rezultatima doprinijela da "Jadran" godinama vlada jugoslavenskim plivačkim stazama, a kao državna reprezentativka nastupala je od 1927. do 1937. godine i često obarala rekorde

Dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća osjeća se dašak nekih novih vremena, i u svijetu i u Splitu; kako u ostalim područjima ljudske djelatnosti, tako i u športu. Žene podižu letvicu!

Specifičnost ovoga razdoblja u povijesti športa je – športska svestranost. Većina djevojaka i mladića koji su se u to vrijeme odlučili baviti športom nisu se zadržavali na jednom, već bi se okušavali u spektru športova. U tada malom Splitu koji je 1920. imao 25 037 žitelja, 1931. godine 35 322, a 1942. godine 54 670 stanovnika, pratimo brojna imena mladih športašica i športaša kroz različite klubove i športove. Zajedničko im je što su uglavnom svi pohađali škole, a mnogima od njih upravo su športski uspjesi bili potvrda te svestranosti koju su dokazali na raznim područjima stručnosti. Iz bogate ženske športske škrinje izdvajamo tri priče o posebnim ženama čiji su životopisi „intonirani“ športom...

OLGA ROJE - SVESLAVENSKA BOŽICA BAZENA

Dok su drugi športovi bili još na razini rasonode i igre, plivanjem i skokovima u vodu vladao je natjecateljski duh. Prve plivačice i skakačice plivačkog kluba „Baluni“ (koji se 1924. „prekrstio“ u „Jadran“) postale su tako prve državne prvakinja i prve reprezentativke našega podneblja u svim športovima.

Split kao „najsportskiji grad na svitu“ ispisao je u svom bogatom športskom dnevniku brojne uspjehe svjetskih razmjera. Na početku te duge, medaljama i uspjesima ovjenčane štorije, ističe se jedna krhka, ali u vodi vješta i brza sirena iz uvale Baluni – Olga Roje (1908. - 1978.).

Još davne 1936. godine, zagrebačke „Ilustrovane sportske novosti“ u tekstu naslovljenom „Splitski Jadran i njegove zvižde“ predstavile su je kao najstariju poslijeratnu ali još uvijek najbolju plivačicu u Jugoslaviji: „Tko ne zna za popularnu Olgu koja već punih 12 godina raznosi slavu našeg plivanja, i čiji stan rese bezbrojni trofeji, uspomene lijepih plivačkih uspjeha. I ona je, kao i njen brat, prava športašica. Po zanimanju je stručna učiteljica, pa i pored raznih briga, koje dolaze kad čovjek mora da zaradjuje sebi za hljeb, ipak nalazi vremena da se posveti napornom treningu.“

Tako su novine pisale 1936. godine, a Olga je, unatoč vlastitoj odluci da se povuče iz plivanja 1940. godine, u poslijeratnom zanosu koji je zavladao i u športskim krugovima, odlučila plivati i dalje... I doplivala je kao aktivna sportašica do svoje četrdesete godine, 1948.

Kako se plivanjem počela baviti uz svog tri godine starijeg brata Antu već 1922. godine, s nepunih 14 godina, do danas je ostala jedna od „jadranašica“ s najduljim plivačkim stažem. Već 1923. započinju njeni prvi plivački uspjesi, da bi od 1924. dominirala na svim natjecanjima, kako na državnoj razini, tako

Tenisači HŠK u Špinutu 1922. godine

Olga Roje s dugogodišnjim klupskim kolegicama Lenom Novak, Jagodom Berber i Ksenijom Grisogono

i na međunarodnim natjecanjima na kojima je imala prigodu nastupiti.

Prva je plivačica koja je 100 m slobodno plivala ispod 1:20. Bilo je to na Sveslavenskom prvenstvu u Pragu 1928. godine s vremenom 1:17,1. Iz današnje perspektive ne možemo objektivno govoriti o postignutom vremenu, ali je činjenica da je to tada bilo nedostižnim natjecateljicama drugih europskih zemalja kao što su Italija, Španjolska, Austrija, Čehoslovačka, Poljska...

Olga je svojim rezultatima doprinijela da „Jadran“ godina ma vlada jugoslavenskim plivačkim stazama, a kao državna reprezentativka nastupala je od 1927. do 1937. godine i često obarala državne i sveslavenske rekorde. Gotovo da nije bilo discipline u kojoj nije oborila rekord – na 100, 200, 300, 400, 800, 1000 i 1500 metara, a i u štafetama. I sve to bez pravih uvjeta za jednoga vrhunskog športaša, bez „zimskog bazena“ zbog čega je sezona plivanja trajala koliko i vremenski uvjeti da se

izdrži u vanjskom bazenu i zbog čega je Olga već 1929. godine propustila prigodu nastupa u Beču shvativši da nije dovoljno spremna tijekom „nesezone“.

Njezin posljednji plivački nastup i oproštaj od aktivnog plivanja nije bio u „jadranaškom“ ruhu. Naime, u poratno vrijeme dogodila se fuzija klubova i „Jadran“ je upravo u vrijeme njenog športskog oproštaja bio dio „Hajduka“. Bez obzira na ime kluba, rezultatska tradicija se nastavila i tako su na Državnom prvenstvu u Dubrovniku 1948. godine, pod vodstvom tadašnjeg trenera Renata Vučetića-Spliće, splitski plivači, među kojima je Olga zaplivala posljednji put, opet osvojili naslov prvaka.

SPLITSKA TENISAČICA – PARIŠKA ARHITEKTICA KSENIJA GRISOGONO

Popularan i igran u Splitu još prije Prvoga svjetskog rata tenis se, odmah po okončanju ratnih zbivanja, opet počeo igrati kako među preživjelim članovima, tako i među mladima koji su pristupili obnovljenom Hrvatskom šport klubu „Split“. Novi zamah u razvoju ovoga kluba, koji se sad u potpunosti okrenuo tenisu, dogodio se 1922. godine kada je izgrađeno još jedno igralište do postojećeg u Špinutu, što je omogućilo i upis novih članova (među kojima i prvih žena) te se stremilo kvalitetnijem radu s natjecateljskim pretenzijama.

Ksenija Grisogono

Jedna od najuspješnijih splitskih tenisačica tijekom dvadesetih godina, kako u pojedinačnim nastupima tako i u onima u ženskim ili miješanim parovima, bila je Ksenija Grisogono (1909. - 1997.). Kao i brojne druge ondašnje športašice svoju nadarenost dokazala je ne samo na teniskim terenima, već i u bazenima kao plivačica i skakačica u vodu kluba „Jadran“. Strast za plivanjem njegovala je cijelog života.

Prve teniske rezultate ostvarila je kao članica i natjecateljica Jugoslavenskog tenis kluba „Split“ (JTK) koji je 1922. promijenio ime iz Hrvatskog šport kluba Split. Godine 1926. organizirano je klupsko prvenstvo na kojem su naslov najboljeg ženskog para osvojile Negoda Berber i Ksenija Grisogono, a najboljeg mješovitog para Ksenija Grisogono i Franjo Meichsner. Negoda i Ksenija ponovile su uspjeh na klupskom natjecanju 1928. godine, a zanimljivo je spomenuti kako su na istom prvenstvu titulu najuspješnijeg mješovitog para osvojili njeni sestra i brat - Ksanta i Nenad Grisogono, također zapaženi tenisači.

Premda se Ksenija osobno tijekom tridesetih godina rijetko natjecala jer ju je život odveo daleko od Splita, godine 1930. je bila među splitskim studentima iz Zagreba koji su, u cilju popularizacije tenisa među širim slojevima pučanstva i promoviranja Splita kao zimske športske turističke destinacije, potakli osnutak Akademskog tenis kluba Split (ATK).

Upravo je taj klub s terenima na Firulama (izgrađenim odmah po osnutku) postao rasadište talenata iz kojeg su poslije Drugoga svjetskoga rata izrasla najveća teniska imena ovih prostora.

Ksenija je pak od gimnazijskih dana potkraj dvadesetih godina XX. stoljeća, kad je reketom harala na špinutskim terenima, studentskih dana u Zagrebu gdje je 1933. godine diplomirala arhitekturu, preko Praga gdje je pohađala Institut za

Policija kontrolira ćudoređe i moral na splitskom kupalištu Firule 1936. g.

lijepu umjetnosti, već 1937. stigla u Pariz. Tamo je godinu dana provela na praksi, a mentor joj je bio legendarni švicarsko-francuski arhitekt Le Corbusier, koji je izvršio ogromni utjecaj na izgradnju njenoga umjetničkog stila.

Premda je prije rata započela uspješnu karijeru arhitektice u Beogradu organiziravši brojne izložbe, a poslije rata radila na uređenju interijera talijanske i francuske ambasade, Ksenija je s članovima svoje obitelji napustila ondašnju Jugoslaviju te se od 1949. stalno nastanila u Parizu.

Šezdesetih godina radila je s grupom elitnih arhitekata na osmišljavanju i izgradnji velikog, ambicioznog novoga poslovnog kvarta La Defens. Upravo zahvaljujući tom iskustvu izabrana je za predstavnicu francuske ženske arhitekture na internacionalnom kongresu u Americi.

O ovoj iznimnoj ženi, talentiranoj i svestranoj Splićanki koja je uspjeh ostvarila u jednoj od najvećih svjetskih metropola čuvenoj upravo po arhitekturi, podatke nam je dala njezina nećakinja Vivian Grisogono, kćerka spomenutog brata Nenada. U njenom sjećanju ostala je kao iznimno topla, društvena i velikodušna žena.

Okrružena pariškim umjetnicima i piscima, sjeća se Vivian, i sama je pisala šarmantne pjesmice koje je ujedno ilustrirala. Imala je veliki krug prijatelja koji su, s obzirom na to da se nije udavala, bili ujedno njena obitelj daleko od zavičaja za kojim je uvijek čeznula.

ZLATNA ZLATA IVANIŠEVIĆ

Stolni tenis ili, kako ga u narodu uvriježeno nazivamo, ping-pong, u Splitu se počeo igrati u prostorijama sportskih klubova „Gusar“, „Jadran“ i „Hajduk“ krajem dvadesetih godina XX. stoljeća kao rasonoda u zimskim mjesecima. No, do prave erupcije stolnoteniskih događanja i osnivanja prvih stolnoteniskih klubova dolazi 1936. godine. Prvo pojedinačno prvenstvo Splita u stolnom tenisu održano je u prostranoj i gledateljima ispunjenoj dvorani restoracije „India“ u hotelu „Park“ 22. studenoga te godine.

U pojedinačnoj ženskoj konkurenciji pobijedila je Zlata Ivanišević, a drugo mjesto zauzela je Slavija-Slavka Adorić, obje igratičice kluba „Krupa“. Premda su, kako je zabilježeno u osvrtu novinara „Novog doba“, obje igratičice pružile lijepu i efikasnu igru, ipak je Zlata Ivanišević zadivila gledatelje svojim odličnim „drajfovanjem“: „U single dama pobijedila je posve sigurno i

zasluženo Zlata Ivanišević. Ona je daleko najbolja igratičica u Splitu te joj bar za sada nema jače protivnice.“

U ženskim parovima opet su dva prva mjesta osvojile igratičice „Krupe“ – Slobodna Cipci i Zlata Ivanišević, te Slavija-Slavka Adorić i Dragica Zanki. Zlata je zaslužila pobjedu i u miješanim parovima igrajući s Ferdom Jahnom iz Divulja.

Najbolja mlada splitska stolnotenisačica iz 1936. godine osamnaestogodišnja Zlata Ivanišević Čulić (1918. - 1992.), u to je vrijeme bila svestrana športašica te je trenirala još mačevanje i plivanje. No, Split ovu „zlatnu“ stolnotenisačicu pamti kao jednu od svojih najvećih opernih pjevačica! Pjevanje je učila kod Cvijete Cindro, Josipa Hatzea i Marije Borčić, a debitirala je u splitskom HNK kao Rosalinda u Straussovom „Šišmišu“ 1945. godine.

U razdoblju od 1945. do 1967. kao prvakinja splitske opere, ova je iznimna pjevačica s izraženim smislom za scenski nastup, oblikovala većinu glavnih sopranskih uloga u najznačajnijim svjetskim operama, od kojih su zapamćene ostale Puccinijeve „Tosca“ i „Turandot“ te uloga Magde u Menottijevom „Konzulu“, ali i u operama domaćih autora Josipa Hatzea, Jakova Gotovca, Ive Paraća i Ivana Zajca.

No, nastupala je Zlata i na drugim opernim pozornicama te povremeno organizirajući u inozemstvu solističke koncerte s djelima naših autora od kojih je posebno zapažen onaj u Amsterdamu 1960. godine gdje je osvojila publiku lijepim, neiskvarenim i neobično osjećajnim glasom koji je iskrenom interpretacijom uspio strancima učiniti razumljivim sadržaj bez obzira na jezičnu barijeru.

Član ondašnjeg kazališnog zbora, tenor Ante Kragić prisjetio se ove primadone: „Prava Splićanka, prava dama, otmjena, lipa ka Elizabeth Taylor, samo punašnija, ali s jednako egzotičnim očima i predivnom kosom. Uvijek sam se pitao kako je ta žena uvijek dobre vo'je! Nima čovika s kojim nije bila u dobre, prema kome nije bila ljubazna i draga, mi u Split to kažemo – denjoža, ka' društvena, koja prema svakome ima rišpeta...“

BIBLIOGRAFIJA:

- Braica, S. (2002.). Mala splitska kronologija. Split: Etnografski muzej
Ganza Čaljkusić, H. – Kučić, R. (2013). Heroine splitskoga sporta : ženska strana medalje. Split: Vetus itinera
Marović, D. – Radja, M. (2006). Povijest sporta u Splitu : 1918-1941, Knjiga II. Split : Splitski savez športova, Komisija za povijest športa
Perić, T. – Šantić, P. (2009.). „Splitske žene između dva svjetska rata“. Split
Radica, B. (1931.). Novi Split : monografija grada Splita od 1918-1930. Split.

Zlata Ivanišević Čulić

Dragica Zanki Alujević

Slobodna Cipci Petrović